

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ
ΣΤΗ Γ΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ**

ΑΘΗΝΑ 2021

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α' Μέρος	4
Α. ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ	4
Β. ΣΚΟΠΟΘΕΣΙΑ	5
Γ. Περιεχόμενο – Θεματικά πεδία.....	6
Υλικά και τεχνικές του σχεδίου	6
Υλικά υποστρώματος	6
Υλικά γραφής.....	6
Βοηθητικά υλικά για τη σχεδίαση.....	6
Εργαλεία σχεδίασης	6
Τοποθέτηση του θέματος στη σχεδιαστική επιφάνεια	6
Μέτρηση και αναλογίες	7
Πλαστικά στοιχεία του σχεδίου	7
Σύνθεση	7
Αρμονικές χαράξεις, χρυσή τομή και αναφορές σε έργα τέχνης και σε αρχιτεκτονήματα	8
Φωτοσκίαση	8
Η απόδοση του βάθους και της τρίτης διάστασης	8
Το σκίτσο	8
Το Ελεύθερο Σχέδιο ως πολιτιστικό/πολιτισμικό φαινόμενο.....	9
Ελεύθερο Σχέδιο και Η/Υ.....	9
Δ. Διδακτική πλαισίωση – Σχεδιασμός Μάθησης.....	9
Ε. Αξιολόγηση	11
Β' Μέρος.....	14
Αναλυτική Απεικόνιση του Προγράμματος Σπουδών.....	14

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΣΤΗ Γ' ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Α' Μέρος

Α. ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Το Ελεύθερο Σχέδιο είναι ο τρόπος σχηματικής απεικόνισης της πραγματικότητας και των ιδεών με ελεύθερο χέρι. Στην πραγματικότητα πρόκειται για μια μεγάλη κατηγορία απεικονίσεων και αποτελεί παγκόσμιο και πανάρχαιο μέσο έκφρασης και επικοινωνίας. Ο προϊστορικός άνθρωπος σχεδίασε στο εσωτερικό των σπηλαίων μορφές της καθημερινής του ζωής προσπαθώντας να τις αποδώσει και να τις ερμηνεύσει. Και αυτή η μορφή τέχνης αποτέλεσε τη βάση όλων των μετέπειτα εικαστικών, αλλά και των εφαρμοσμένων τεχνών που έχουν σχέση με το ορατό.

Είναι η γλώσσα της εικόνας και η συστηματική σπουδή και γνώση αυτής της γλώσσας που βοηθάει στην ουσιαστική προσέγγιση των φυσικών μορφών και της αναπαράστασής τους. Και όπως κάθε άλλη γλώσσα, απαιτεί προσπάθεια μελέτης, καθώς έχει κι αυτή τους δικούς της κανόνες και τις βασικές αρχές, που μπορούν να διδαχθούν.

Η εκμάθηση αυτής της γλώσσας εντούτοις δε δεσμεύει σε έναν συγκεκριμένο τρόπο έκφρασης, αντίθετα, παρέχει τα εφόδια που θα δώσουν την τόλμη και την ελευθερία να τη χρησιμοποιήσει κανείς με τον δικό του προσωπικό τρόπο σε κάθε εικαστική απόδοση και εφαρμογή. Και αυτό αποτελεί τον κυριότερο στόχο του μαθήματος. Σε κάθε περίπτωση στην εικαστική γλώσσα δεν υπάρχουν απaráβατοι κανόνες και συνταγές. Η τέχνη είναι μία πράξη που βρίσκεται σε δυναμική σχέση με το περιβάλλον και το κοινωνικό γίνεσθαι.

Πολλές αρχές της οπτικής γλώσσας προέρχονται από τη θεωρία Gestalt – έναν κλάδο της ψυχολογίας. Η λέξη Gestalt, που στα γερμανικά σημαίνει «σχήμα» ή «μορφή», συνδέθηκε από τις αρχές του αιώνα μας με ένα σύνολο επιστημονικών αρχών που προήλθαν ως επί το πλείστον από πειράματα στην αισθητηριακή αντίληψη. Από το ξεκίνημά της η ψυχολογία Gestalt συγγένευε με την τέχνη. Αποδείχθηκε ότι η όραση δε συνίσταται σε μια μηχανική καταγραφή αισθητών στοιχείων, αλλά μάλλον στη σύλληψη σημαντικών δομικών διατάξεων, μια αληθινά δημιουργική σύλληψη της πραγματικότητας. Η όραση λοιπόν είναι ενεργή λειτουργία, όχι παθητική, όπως πιστεύαμε για πολύ καιρό. Ακόμη και το πιο στοιχειώδες είδος όρασης, όπως το να βλέπει κανείς ένα δέντρο, ένα τετράγωνο ή μια γραμμή, είναι ενεργός διεργασία. Σύμφωνα με τον Henri Matisse «το να βλέπεις είναι ήδη μια δημιουργική λειτουργία, η οποία απαιτεί προσπάθεια». Αυτή, αν και είναι μια δήλωση με όρους της τέχνης και όχι της φυσιολογίας, για την οπτική φυσιολογία έχει εξαιρετικό νόημα. Κατά τον S.Zeki, το να κάνει ένας καλλιτέχνης μια επιστημονική δήλωση δεν προκαλεί έκπληξη, διότι η τέχνη είναι επίσης ενεργός διεργασία, αναζήτηση του ουσιώδους και επομένως μια δημιουργική διεργασία που η λειτουργία της αποτελεί προέκταση της λειτουργίας του οπτικού εγκεφάλου.

Ο εγκέφαλος, επομένως, έχει αποστολή να αποκτήσει γνώση για τον κόσμο μέσω της όρασης και των αισθήσεων γενικότερα και ένα πρόβλημα να υπερκεράσει, το ότι η γνώση δεν είναι εύκολο να αποκτηθεί, αφού πρέπει να αντλήσει πληροφορίες για τις ουσιώδεις, αμετάβλητες πλευρές του οπτικού κόσμου επιλέγοντας ορισμένες από τις διαρκώς μεταβαλλόμενες πληροφορίες που φτάνουν σε αυτόν.

Η τέχνη αντιμετωπίζει ένα πρόβλημα: τον τρόπο με τον οποίο θα ξεχωρίσει από τις διαρκώς μεταβαλλόμενες πληροφορίες του οπτικού κόσμου εκείνες που είναι απαραίτητες για να αναπαραστήσει τα σταθερά και ουσιώδη χαρακτηριστικά των αντικειμένων. Πράγ-

ματι, αυτή ήταν η βάση της φιλοσοφίας της αισθητικής του Immanuel Kant, να αναπαράσχει την τελειότητα. Η τελειότητα όμως προϋποθέτει το αμετάβλητο και έτσι, προκύπτει το πρόβλημα της αναπαράστασης της τελειότητας σε έναν διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο. Η λειτουργία της τέχνης ως αναζήτηση της σταθερότητας είναι μία από τις βασικότερες λειτουργίες του εγκεφάλου (S. Zeki, 1874).

Ο Kandinsky στο βιβλίο του «Σημείο – Γραμμή στην Επιφάνεια» μιλά για την «επιστήμη της τέχνης», εννώντας την αναζήτηση της μεθόδου και των κανόνων που διέπουν τη δημιουργία ενός έργου τέχνης, θεωρώντας ότι «το ιδανικό κάθε έρευνας είναι: α) η λεπτομερής εξέταση κάθε μεμονωμένου φαινομένου ξεχωριστά, β) η αλληλεπίδραση των φαινομένων μεταξύ τους – σύνθεση και γ) τα γενικά συμπεράσματα που αντλούνται από τα δύο προηγούμενα μέρη.

Η αναπαράσταση λοιπόν των φυσικών αντικειμένων εκφράζει τον τρόπο που «βλέπει» ο καλλιτέχνης τα φυσικά αντικείμενα. Μέσω της εικόνας, μας κοινοποιεί τον δικό του τρόπο θέασης. Το μήνυμα που παίρνει ο καλλιτέχνης από τον ορατό κόσμο πρέπει να το κωδικοποιήσει. Και ο θεατής με τη σειρά του μαθαίνει να διαβάζει το κρυπτογραφημένο μήνυμα στον μουσαμά (Ε.Η. Gombrich, 1960).

Β. ΣΚΟΠΟΘΕΣΙΑ

- Με το Ελεύθερο Σχέδιο οι μαθητές/-τριες έρχονται σε επαφή με τη φύση και τον περιβάλλοντα χώρο. Μαθαίνουν να στρέφουν την προσοχή τους στις φυσικές μορφές, να τις παρατηρούν, να αναλύουν τη φύση και τη δομή τους, τις μεταξύ τους σχέσεις και τελικά να τις ανασυνθέτουν σε μια δική τους πρωτότυπη εικόνα. Καλλιεργούνται έτσι η αναλυτική/κριτική και η συνθετική/δημιουργική σκέψη.
- Καλλιεργούν την οπτική τους αντίληψη, καθώς μαθαίνουν να βλέπουν συνειδητά τον κόσμο γύρω τους και μέσα από τη μελέτη συνειδητοποιούν τη διαφορά του να απεικονίζουν αυτό που ξέρουν ή φαντάζονται από αυτό που βλέπουν πραγματικά. Αποκτούν με αυτόν τον τρόπο μεγαλύτερη αυτογνωσία, διευρύνουν τον τρόπο που βλέπουν τον κόσμο, καλλιεργούν την παρατηρητικότητα τους και την ικανότητα εστίασης της προσοχής.
- Καλλιεργούν την κιναισθητική και τη χωροταξική τους νοημοσύνη.
- Μαθαίνουν να θέτουν προβλήματα ή ερωτήματα και να αναζητούν λύσεις / απαντήσεις.
- Βρίσκουν περισσότερες από μία λύσεις σε ένα πρόβλημα ή απαντήσεις σε ένα ερώτημα και δοκιμάζουν περισσότερες εκδοχές.
- Παίρνουν αποφάσεις ως προς την κατεύθυνση που θέλουν να δώσουν στο σχέδιό τους ή ως προς τα στοιχεία που θα χρησιμοποιήσουν τελικά από τα προσφερόμενα, προκειμένου να δώσουν το αποτέλεσμα που επιθυμούν.
- Αναγνωρίζουν την ατομική τους διακριτή ταυτότητα, μέσα από την ομαδική παρατήρηση των σχεδίων με τους/τις άλλους/-ες συμμαθητές/-τριές τους.
- Καλλιεργούν την αισθητική τους αντίληψη, ανακαλύπτοντας την ομορφιά και την αισθητική απόλαυση σε καθετί ορατό.
- Κατανοούν και εκτιμούν τα επιτεύγματα της ανθρώπινης δημιουργικότητας.
- Ενθαρρύνονται και ενισχύονται στην απόκτηση προσωπικού τρόπου έκφρασης και ύφους γραφής.
- Μαθαίνουν να αποδέχονται και να σέβονται τη διαφορετικότητα, καθώς διαπιστώνουν ότι ο/η κάθε μαθητής/-τρια στην τάξη έχει τον δικό του/της προσωπικό τρόπο έκφρασης,

την προσωπική του/της γραφή, κάνει τις δικές του/της επιλογές και δίνει τις δικές του/της προσωπικές, πρωτότυπες λύσεις.

- Αυξάνεται η αυτοπεποίθησή τους, καθώς μέσα από τη σπουδή του σχεδίου βελτιώνονται η σχεδιαστική τους ικανότητα και η αυτοέκφραση.
- Κατανοούν και σέβονται τη φύση, καθώς μέσα από την παρατήρηση συνειδητοποιούν την πολυπλοκότητα και την πολυμορφία της.
- Βελτιώνεται η μνήμη, καθώς προσπαθούν να ανασύρουν μορφές προκειμένου να τις χρησιμοποιήσουν για τη σύνθεση μιας νοητής εικόνας, κάτι που δίνει μεγαλύτερη ώθηση στην παρατήρηση του κόσμου.
- Γνωρίζουν τα όργανα, τα υλικά και τα μέσα σχεδίασης και αναπτύσσουν την ικανότητα χρήσης τους με αποτελεσματικό τρόπο.

Γ. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ – ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ

Υλικά και τεχνικές του σχεδίου

Ιδιότητες των υλικών και τεχνικές δυνατότητες γραφής με τα:

Υλικά υποστρώματος

- Χαρτιά για μολύβι, για κάρβουνο, για πενάκι, για ρευστή σινική μελάνη
- Βάρος χαρτιού, υλικά από τα οποία είναι φτιαγμένο και τρόπος κατασκευής (χειροποίητο ή παραγωγής).
- Χαρτιά γυαλιστερά ή ματ, ανάγλυφα ή λεία, απορροφητικά ή όχι.

Υλικά γραφής

- Ξηρά υλικά: Μολύβια, κάρβουνα, ξηρά παστέλ, γόμες για μολύβι ή για κάρβουνο
- Ρευστά υλικά: Μελάνια, υδροδιαλυτά χρώματα.
- Μεικτά υλικά, κολάζ, φροτάζ. Χαρτιά. Βελόνα μετρήσεως.

Βοηθητικά υλικά για τη σχεδίαση

- Γομολάστιχα: Μαλακή, σκληρή, ειδική γομολάστιχα για μολύβι, κάρβουνο ή μελάνι (χρησιμοποιείται περισσότερο ως μέσο σχεδίασης).
- Ξύστρα ή κοπίδι για το ξύσιμο των μολυβιών και των κάρβουνων και τρόποι χρήσης τους.
- Fixative.

Εργαλεία σχεδίασης

- Πινακίδα στήριξης 50 x 70 εκ. ή 35 x 50 εκ.
- Πιαστράκια.
- Βελόνα μέτρησης.
- Πασπαρτού για επιλογή και εντοπισμό της προτιμώμενης σύνθεσης.

Τοποθέτηση του θέματος στη σχεδιαστική επιφάνεια

- Τοποθέτηση θέματος στη σχεδιαστική επιφάνεια.

- Έλεγχος της κλίμακας του απεικονιζόμενου θέματος ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη σωστή τοποθέτησή του στη σχεδιαστική επιφάνεια.
- Θετικός – πλήρης και Αρνητικός – κενός χώρος.
- Οργάνωση του ζωγραφικού χώρου.
- Χρήση του πασπαρτού ως βοηθήματος για την επιλογή της σύνθεσης.

Μέτρηση και αναλογίες

Βασικές μετρήσεις:

- Εύρεση της βασικής μετρικής μονάδας σε κάθε σύνθεση.
- Εντοπισμός των βασικών αξόνων της σύνθεσης.
- Διαίρεση της μεγαλύτερης διάστασης της σύνθεσης και των επιμέρους στοιχείων της από τη μικρότερη βασική.
- Έλεγχος με οριζόντιους και κάθετους άξονες και δευτερευόντως με πλάγιους.
- Χρήση της βελόνας σαν επιβεβαίωση των βασικών αναλογιών αλλά και όλων των σημαντικών προβολών της σύνθεσης. Οι αναλογίες μάς βοηθούν να διαβάζουμε την αρχιτεκτονική της σύνθεσης και να τη μεταφέρουμε στη σχεδιαστική επιφάνεια σε οποιαδήποτε κλίμακα.

Πλαστικά στοιχεία του σχεδίου

- Στη γλώσσα του σχεδίου πλαστικά στοιχεία είναι εκείνα που διαμορφώνουν τη σύνθεσή μας: το σημείο, η γραμμή, η φόρμα, το σχήμα, το επίπεδο, ο τόνος, το χρώμα, η υφή και οι ιδιότητές τους.
- Ιδιότητες των πλαστικών στοιχείων (ελαφρύ/βαρύ, διάφανο/καλυπτικό, απαλό/οξύ, ασαφές/ξεκάθαρο).
- Τα μεγέθη.
- Οι αντιθέσεις (έντονες – συγγενείς).
- Το χρώμα, ο χρωματικός κύκλος, βασικά και συμπληρωματικά χρώματα, θερμά / ψυχρά χρώματα και η απόδοση του φωτός με αυτά, βασικές χρωματικές κλίμακες, αλληλεπιδράσεις τόνων και χρωμάτων, επιλογή απόδοσης της φωτοσκίασης με τονική ή χρωματική προσέγγιση, συσχετισμός των ορίων της φόρμας και των αντιθέσεων, σε μαλακά και σκληρά αντικείμενα ίδιου χρώματος, παρατήρηση της χρωματικής τονικότητας με στόχο την αποτύπωση του υλικού βάρους και προσπάθειες διαφοροποίησης της γραφής, σε αντικείμενα με διαφορετικό υλικό βάρος.

Σύνθεση

- Η σύνθεση ως οργάνωση των πλαστικών στοιχείων στη σχεδιαστική επιφάνεια.
- Ισορροπία και αρμονία στη σύνθεση.
- Στατική ισορροπία και δυναμική ισορροπία στη σύνθεση.
- Συμμετρία – Ασυμμετρία.

Αρμονικές χαράξεις, χρυσή τομή και αναφορές σε έργα τέχνης και σε αρχιτεκτονήματα

- Αρμονικά συστήματα, συστήματα που βασίζονται σε αριθμητικές, συστήματα που βασίζονται σε γεωμετρικές αναλογίες και συστήματα που βασίζονται στο ανθρώπινο σώμα (βιομετρική).
- Χρυσή τομή και αναλογίες στις φυσικές μορφές.
- Προσεγγίσεις σύνθεσης σε έργα καλλιτεχνών.
- Η σύνθεση ως προσωπική, πρωτότυπη επιλογή παρουσίασης του θέματος.

Φωτοσκίαση

- Το φως – σκιά ως προς την εντύπωση και την απόδοση των όγκων μερών και του συνόλου της σύνθεσης.
- Η διαδοχική κατανομή των τόνων και η σταθερή σχέση της τονικής διαφοράς προσδιορίζει τον όγκο των μορφών και τα μεταξύ τους επίπεδα και αποδίδει την αίσθηση του χώρου.
- Η διαφοροποίηση των τόνων και της φόρμας στα πέντε βασικά στερεά (κύβος, σφαίρα, κύλινδρος, κώνος, πυραμίδα).
- Κατανόηση των διαφορών ανάμεσα στην αυτοσκιά που χρησιμοποιείται ως μέσο απόδοσης του όγκου και την εριμμένη σκιά που αποδίδει τον τρισδιάστατο χώρο.
- Αντιθέσεις και εντάσεις.
- Το κιαροσκούρο και η σεζανική οπτική.
- Φυσικός και τεχνητός φωτισμός.

Η απόδοση του βάθους και της τρίτης διάστασης

- Ο διαχωρισμός μορφών και φόντου.
- Τρόποι απόδοσης του βάθους και της τρίτης διάστασης στη δισδιάστατη επιφάνεια, όπως το μέγεθος, η επικάλυψη, η απόσταση, η θέση του αντικειμένου.
- Γραμμική, ατμοσφαιρική και αναγεννησιακή προοπτική.
- Προοπτική με ένα και δύο σημεία φυγής.
- Σημεία φυγής και ορίζοντας παρατήρησης.
- Οπτική αντίληψη και οπτικές πλάνες.
- Τονική προοπτική και αναγλυφικότητα.

Το σκίτσο

Το Ελεύθερο Σχέδιο ως:

- Μέσο καταγραφής οπτικών στοιχείων με τη μορφή σκίτσου / σκαριφήματος.
- Προκαταρκτικό σχέδιο όπου εξερευνώνται ιδέες προετοιμάζοντας το κυρίως έργο.
- Υπόβαθρο για τα εικαστικά, τις εφαρμοσμένες τέχνες.
- Προσχέδιο συνθετικής ή μορφολογικής μελέτης.
- Γρήγορη καταγραφή της πρώτης εντύπωσης.
- Συνοπτικό και περιεκτικό έργο με αυτόνομη εικαστική, αισθητική και νοηματική αξία.
- Το σκίτσο ως αυτόνομο εικαστικό έργο.

- Το κόμικ, η γελοιογραφία και η καρικατούρα.

Το Ελεύθερο Σχέδιο ως πολιτιστικό/πολιτισμικό φαινόμενο

Συνοπτική ιστορία του σχεδίου από την προϊστορική εποχή ως σήμερα. Αναφορά σε σπηλαιογραφίες, τοιχογραφίες, αγγεία, ψηφιδωτά, ζωγραφική, γλυπτική, χαρακτική, αρχιτεκτονική. Αναφορά στα καλλιτεχνικά κινήματα και τη σύγχρονη τέχνη.

Ελεύθερο Σχέδιο και Η/Υ

- Γνωριμία με τα διαθέσιμα ψηφιακά προγράμματα επεξεργασίας εικόνας μέσω του σχολικού δικτύου.
- Χρήση απλών προγραμμάτων επεξεργασίας εικόνας για τη δημιουργία ή τη μετατροπή εικόνων ή σχεδίων.

Δ. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ – ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

Το μάθημα του Ελεύθερου Σχεδίου είναι μία πρώτη καταγραφή του διδακτικού αντικειμένου για τον/τη μαθητή/-τρια.

Όταν λέμε Ελεύθερο Σχέδιο, εννοούμε μια μεγάλη κατηγορία απεικόνισης ιδεών και φυσικών μορφών. Σχεδιάζοντας στο χαρτί με οποιονδήποτε τρόπο καθετί που βλέπουμε ή σκεπτόμαστε, επικοινωνούμε μεταξύ μας με τη γλώσσα της εικόνας. Η συστηματική σπουδή αυτής της γλώσσας βοηθάει στην ουσιαστική και όχι στην επιφανειακή προσέγγιση των φυσικών μορφών και της αναπαράστασής τους. Απαιτεί δε την ίδια ικανότητα και προσπάθεια μελέτης που απαιτεί οποιαδήποτε άλλη γλώσσα. Μια τέτοια εκμάθηση όμως δε δεσμεύει κανέναν στην πιστή εφαρμογή των κανόνων. Αντίθετα, βοηθάει στην ελεύθερη και προσωπική σχεδίαση οποιουδήποτε θέματος, μιας και η γνώση είναι εκείνη που θα μας κάνει ικανούς, θα μας δώσει την τόλμη και την ελευθερία να δοκιμάζουμε κάθε εικαστική απόδοση και εφαρμογή. Αυτός είναι ο κύριος στόχος του μαθήματος. Ο/Η εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα της ευελιξίας στην εφαρμογή του προγράμματος, σύμφωνα με την κρίση του/της και τις εξατομικευμένες ανάγκες των μαθητών/-τριών.

Το νέο ΠΣ προσπαθεί να δώσει τις βασικές κατευθύνσεις, μέσω των οποίων ο/η εκπαιδευτικός θα μπορέσει να δώσει τα περισσότερα εφόδια στον/στη μαθητή/-τρια σχετικά με το Ελεύθερο Σχέδιο, μέσα από την εξατομικευμένη προσέγγιση και τον διάλογο. Οι έννοιες του μαθήματος αποτελούν αδιάσπαστο σύνολο και πρέπει να αντιμετωπίζονται ενιαία και όχι αποσπασματικά. Για λόγους καθαρά πρακτικούς, που αποβλέπουν στη διευκόλυνση της διδασκαλίας και στην κατανόηση του αντικειμένου, γίνεται ενδεικτικά διαχωρισμός της ύλης σε Θεματικές Ενότητες.

Η αντίληψη και η μεθοδολογία της διδασκαλίας του Ελεύθερου Σχεδίου είναι μια ζωντανή λειτουργία, ένας διαρκής διάλογος μεταξύ αντικειμένου (θέμα) και υποκειμένου (θεατής, σχεδιαστής).

Οι απόψεις που κατατίθενται είναι οι πλέον κοινώς αποδεκτές, αποτελούν δε μια ελεύθερη συνδιαλλαγή γνωστικού και εμπειρικού στοιχείου και αποσκοπούν στο να διευκολύνουν τους/τις μαθητές/-τριες στη μέγιστη συνειδητή προσέγγιση του αντικειμένου και στην προετοιμασία τους για περαιτέρω σπουδές στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Εξαιτίας αυτής της ιδιαιτερότητας του μαθήματος κάποιες επαναλήψεις στην ανάλυση των εννοιών θεωρούνται αναγκαίες για την καλύτερη εμπέδωση των βασικών αρχών του Ελεύθερου Σχεδίου.

Ο/Η εκπαιδευτικός με τη συστηματική, ευέλικτη διδασκαλία και πλούσια θεματολογία, στοχεύει: α) στην κατανόηση των εικαστικών εννοιών και β) στην εφαρμογή κανόνων – μεθόδων για την κατάκτηση σχεδιαστικών δεξιοτήτων.

- Κάνει σύντομες θεωρητικές εισηγήσεις, στις οποίες χρησιμοποιεί και εποπτικό τεχνολογικό υλικό.
- Αφιερώνει τον περισσότερο χρόνο στην εργαστηριακή άσκηση.
- Χρησιμοποιεί ποικίλες δραστηριότητες και διαφορετικές στρατηγικές καθοδήγησης και ενίσχυσης των μαθητών/-τριών.
- Με συνεχή και μακρόχρονη άσκηση, βοηθά τον/τη μαθητή/-τρια να αναπτύξει προσωπικό τρόπο θέασης και αντίληψης, ενώ με συνεχή ανάλυση και σύνθεση αναπτύσσει την κριτική σκέψη και μνήμη.
- Χρησιμοποιεί τεχνολογίες όπως απλά λογισμικά (π.χ. ζωγραφική του προγράμματος των Windows, χρήση των «Σχημάτων» του κειμενογράφου Word), φωτογραφία και την ψηφιακή της επεξεργασία, προκειμένου να βοηθήσει τους/τις μαθητές/-τριες να κατανοήσουν βασικές έννοιες του Ελεύθερου Σχεδίου (π.χ. με εκτυπώσεις στην κλίμακα του γκρι).
- Διδάσκει τους/τις μαθητές/-τριες συνολικά, αλλά παράλληλα ακολουθεί και εξατομικευμένη διδασκαλία, με υποδείξεις – διορθώσεις – παρεμβάσεις προς κάθε μαθητή/-τρια ξεχωριστά.
- Φέρνει τους/τις μαθητές/-τριες σε επαφή με έργα τέχνης και παρεμβαίνει προκειμένου να αναπτύξει ο/η καθένας/-μία από αυτούς/-ές –σταδιακά– τη δική του/της ατομική αισθητική και τρόπους έκφρασης.
- Τονίζει στους/στις μαθητές/-τριες ότι το μάθημα είναι εργαστηριακό και γι' αυτό είναι αναγκαίο να ασκηθούν σε αρκετά θέματα, που απαιτούν διαφορετική προσέγγιση και εμπεριέχουν διαφορετικό βαθμό δυσκολίας, προκειμένου να κατακτήσουν το Ελεύθερο Σχέδιο.
- Εμπυλώνει τους/τις μαθητές/-τριες.
- Βοηθάει και συμβουλεύει, όπου και όταν αυτό είναι απαραίτητο.
- Επιβραβεύει τις προσπάθειές τους, ανατροφοδοτώντας θετικά τη δημιουργική διαδικασία.
- Παρακολουθεί την πορεία τους και προγραμματίζει τα επόμενα μαθήματα.
- Μελετά το νέο ΠΣ και προτείνει ενότητες, οι οποίες όμως δε διδάσκονται η μία ανεξάρτητα από την άλλη. Σε κάθε Θεματική Ενότητα διαπλέκονται πολλά στοιχεία από τα περιεχόμενα και τους στόχους άλλων ενότητων.
- Μπορεί λόγω του περιορισμένου χρόνου του μαθήματος από το ωρολόγιο πρόγραμμα να οδηγηθεί σε παράλειψη μικρού μέρους του ΠΣ.
- Προετοιμάζει κάθε μάθημα και προγραμματίζει εγκαίρως τις ενότητες μαθημάτων με κοινό θέμα.
- Προσεγγίζει το θέμα της κάθε ενότητας από πολλές πλευρές, ιστορική, αισθητική, θεωρητική, πρακτική κ.λπ., ώστε να επιτυγχάνεται σφαιρικότητα και ισορροπία – όχι απαραίτητα σε μία διδακτική ώρα.
- Εξατομικεύει συχνά την ομαδική διδασκαλία, ώστε να ενισχύει τους/τις μαθητές/-τριες που δυσκολεύονται, ενώ, αντίστοιχα, καθοδηγεί και συμβουλεύει όσους/-ες έχουν μεγαλύτερη ευχέρεια.

- Ενισχύει την κατανόηση των εικαστικών στοιχείων του Ελεύθερου Σχεδίου και ολοκληρώνει τη δημιουργική πράξη χωρίς η θεωρητική διδασκαλία και η δημιουργική διαδικασία να έχουν αποκλειστικά γνωστικό χαρακτήρα, αλλά να γίνονται βιωματική εμπειρία.
- Διαθέτει κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας παράλληλο (ίσως και ταυτόχρονα εμβόλιμο) χρόνο στους/στις μαθητές/-τριες για δραστηριότητες, δημιουργικές επεμβάσεις και συζητήσεις, σχόλια και οδηγίες, κρίσεις έργων και εργασιών.
- Βασίζει τη διδασκαλία στις προηγούμενες γνώσεις των μαθητών/-τριών, στις πιθανώς λανθασμένες αντιλήψεις τους για θέματα τέχνης, παίρνει αφορμή από τη διδασκαλία άλλων μαθημάτων, από τα ενδιαφέροντά τους, από σχέσεις, από γεγονότα, από συγκρούσεις και γενικά από την τέχνη, αλλά και την καθημερινή ζωή εντός και εκτός σχολείου.
- Προγραμματίζει τις ετήσιες δραστηριότητες εντός και εκτός της τάξης.
- Οργανώνει το εργαστήριο με τα απαραίτητα υλικά κάθε διδακτικής ώρας.
- Μεριμνά για τον εξοπλισμό του εργαστηρίου, για τον εξοπλισμό βιβλιοθήκης τέχνης και ανανεώνει το διδακτικό και εποπτικό υλικό που χρησιμοποιεί.
- Συνδέει ποικιλοτρόπως το σχολικό εργαστήριο με επαγγελματικά εργαστήρια καλών και εφαρμοσμένων τεχνών, όπως εργαστήρια κεραμικής, υφαντικής, αργυροχρυσοχοΐας, ξυλογλυπτικής, γραφιστικής, βιοτεχνίες ρούχων, επίπλων, χρηστικών αντικειμένων ή εργοτάξια αρχιτεκτονικών κατασκευών και οργανώνει επισκέψεις, διαλέξεις, εργασίες και έρευνες, στο πλαίσιο του μαθήματός του.
- Συνεργάζεται με πολλούς τρόπους, ώστε στις δραστηριότητες κάθε μαθήματος του σχολείου, όπου χρειάζεται εικόνα (φωτογραφία, σκίτσο, σχέδια κτλ.), το Ελεύθερο Σχέδιο να εντάσσεται, στο πλαίσιο της διαθεματικότητας, της διεπιστημονικότητας και της συνεργασίας.
- Συντονίζει τους/τις μαθητές/-τριες να οργανώνουν διαθεματικά σχέδια μαζί με εκπαιδευτικούς που εμπλέκονται στις υπό επεξεργασία διαθεματικές εργασίες.
- Προωθεί τη συμμετοχή του τμήματος του Ελεύθερου Σχεδίου στις σχολικές εορτές, ώστε αυτές να γίνουν αφορμή ομαδικής, πολύπλευρης, καλλιτεχνικής συνεργασίας, πρωτότυπων εκδηλώσεων, υπεύθυνης προετοιμασίας και κυρίως καλαίσθητου αποτελέσματος.
- Προτείνει τη διεξαγωγή του μαθήματος και την ξενάγηση σε μουσεία, πινακοθήκες, αρχαιολογικούς χώρους, τουλάχιστον 2 φορές κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους, στα πλαίσια της επέκτασης της διδασκαλίας του Ελεύθερου Σχεδίου και εκτός σχολείου.
- Αξιοποιεί τα σχέδια των μαθητών/-τριών, προγραμματίζοντας και συντονίζοντας τη διοργάνωση έκθεσης έργων τους, στο τέλος κάθε σχολικού έτους, σε κατάλληλο χώρο – αίθουσα του σχολείου ή/και τη συμμετοχή σε ομαδικές εκθέσεις των διαφόρων τμημάτων Ελεύθερου Σχεδίου σε επίπεδο Δήμου.

Ο Rudolf Arnhem θεωρεί ότι: «Ο καλλιτέχνης γνωρίζει την ποικιλία των μορφών και των διαθέσιμων τεχνικών και έχει τρόπους, μέσω των οποίων να αναπτύξει τη φαντασία. Είναι συνηθισμένος στο να οραματίζεται την πολυπλοκότητα και να συλλαμβάνει τα φαινόμενα και τα προβλήματα υπό οπτικούς όρους». Μπορεί λοιπόν ως εικαστικός εκπαιδευτικός να εμφυσώσει την ομορφιά της τέχνης στους/στις μαθητές/-τριες και κατ' επέκταση στη σχολική κοινότητα.

Ε. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο σκοπός της αξιολόγησης είναι να βελτιώνονται η μάθηση και η διδασκαλία, μέσω της ανατροφοδότησης.

Η αξιολόγηση του/της μαθητή/-τριας μπορεί να γίνεται:

- με την κρίση του/της εκπαιδευτικού.
- μέσω της αυτοαξιολόγησης: Συνδέεται ενεργά με τη στοχαστική σκέψη των μαθητών/-τριών σε σχέση με τη μάθηση και την παρακολούθηση της δικής τους προόδου και
- μέσω της ετεροαξιολόγησης με την παρουσίαση των έργων, τον σχολιασμό τους από τους/τις ίδιους/-ες και τους/τις συμμαθητές/-τριές τους, τη συζήτηση και την ανατροφοδότηση.

Επίσης, διακρίνεται στην αρχική αξιολόγηση, όπου ο/η εκπαιδευτικός έχει τα πρώτα στοιχεία από τη διδασκαλία και τη μάθηση, τη διαμορφωτική, όπου μέσω της ανατροφοδότησης έχει διαμορφώσει τη διδασκαλία του και αποτελεί το ενδιάμεσο στάδιο, και την τελική, όπου μέσω αξιοποίησης ποικίλων στρατηγικών (δραστηριοτήτων και εργαλείων, αυτοαξιολόγηση, ετεροαξιολόγηση κτλ. έχει την τελική εικόνα της επίδοσης κάθε μαθητή/-τριας, καθώς και τα αποτελέσματα των μαθησιακών ιδιαιτεροτήτων των μαθητών/-τριών και των δικών του/της διδακτικών μέσων και της διδακτικής μεθόδου.

Η αξιολόγηση μπορεί να διακρίνεται σε:

A) Την αξιολόγηση για τη μάθηση, όπου ο/η εκπαιδευτικός:

- Χρησιμοποιεί τις πληροφορίες από την πρόοδο των μαθητών/-τριών προκειμένου να αυξήσει την υποστήριξη και τη βελτίωση της μάθησής τους και προσαρμόζει ανάλογα τις εκπαιδευτικές πρακτικές του.
- Καθοδηγεί τη χρήση της μάθησης από τους/τις μαθητές/-τριες, τους/τις εκπαιδευτικούς και τους γονείς.
- Εμπλέκεται στην παροχή διαφοροποιημένης διδασκαλίας και ανατροφοδότησης από τους/τις μαθητές/-τριες και ενημερώνει τους γονείς για την υποστήριξη της μάθησης.
- Συμβαίνει σε όλη τη διάρκεια της εκπαιδευτικής και μαθησιακής διαδικασίας και διευκολύνεται από διάφορα εργαλεία.

B) Την αξιολόγηση ως μάθηση, όπου ο/η μαθητής/-τρια:

- Συμμετέχει ενεργά με τη στοχαστική σκέψη σε σχέση με τη μάθηση και την παρακολούθηση της δικής του/της προόδου.
- Υποστηρίζεται στο να αναλύει κριτικά τη μάθηση που σχετίζεται με τα αποτελέσματα του ΠΣ.
- Πραγματοποιεί την αξιολόγησή του/της με την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού.
- Συμβαίνει καθ' όλη τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Γ) Την αξιολόγηση της μάθησης, όπου ο/η εκπαιδευτικός:

- Χρησιμοποιεί αποδεικτικά στοιχεία από τη μάθηση των μαθητών/-τριών για να κάνει σχετικές με την πρόδό τους κρίσεις.
- Έχει την ευκαιρία να αναφέρει τα αποδεικτικά στοιχεία που επιβεβαιώνουν την πρόοδο που σχετίζεται με τα αποτελέσματα του ΠΣ.
- Συμβαίνει στο τέλος ενός κύκλου μαθημάτων και διευκολύνεται από μια ποικιλία εργαλείων.
- Παρέχει τη βάση για συζητήσεις σχετικά με την τοποθέτηση ή την προβολή (π.χ. εκθέσεις στην κοινότητα, δράσεις στο σχολείο κ.ά.).

Στην τάξη του Σχεδίου θα πρέπει να υπάρχει μια ισορροπημένη προσέγγιση της αξιολόγησης, στην οποία θα πρέπει να δίνεται έμφαση στη διαδικασία και στα αποτελέσματα της μάθησης.

Επίσης η χρήση των «Βιβλίων σχεδίου» ως δημιουργικών εργαλείων και εικαστικών ημερολογίων μπορεί να αποτελέσει τεκμήριο των καλλιτεχνικών διαδικασιών. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη συλλογή, τον πειραματισμό και τον προβληματισμό.

Ακόμη το portfolio / e-portfolio προσφέρει μια άλλη επιλογή για την αξιολόγηση της προόδου των μαθητών/-τριών. Τους επιτρέπει να είναι στο κέντρο της διαδικασίας, καθώς οι αποφάσεις σχετικά με το περιεχόμενό του μπορεί να λαμβάνονται από αυτούς/-ές. Το τι θα τοποθετείται σε αυτό, τα κριτήρια επιλογής, το πώς χρησιμοποιείται, πώς και πού αποθηκεύεται και ποιος θα είναι ο τρόπος αξιολόγησής του είναι κάποιες από τις ερωτήσεις που θα πρέπει να κάνει ο/η εκπαιδευτικός όταν σχεδιάζει να συλλέξει και να παρουσιάσει τις εργασίες των μαθητών/-τριών με αυτόν τον τρόπο. Το portfolio παρέχει ένα μακροπρόθεσμο ιστορικό της εξέλιξης της μάθησης και της απόκτησης δεξιοτήτων, το οποίο είναι σημαντικό για την αυτοαξιολόγηση των μαθητών/-τριών, αλλά και για να την επικοινωνήσει με τους άλλους. Τέλος, θα πρέπει να δίνεται η ευκαιρία στους/στις μαθητές/-τριες να εξοικειωθούν με τη δημιουργία ενός ψηφιακού portfolio (e-portfolio).

Β' Μέρος

Αναλυτική Απεικόνιση του Προγράμματος Σπουδών

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΣΧΕΔΙΟ – Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ			
Θεματικά Πεδία	Θεματικές Ενότητες	Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
		Οι μαθητές/-τριες είναι σε θέση:	
1. Υλικά και τεχνικές του σχεδίου	<p>Τα υλικά και τα μέσα υποστρώματος, γραφής και βοηθητικών οργάνων και εργαλείων σχεδίασης.</p> <p>Τρόποι χρήσης των οργάνων σχεδίασης, καθώς και η συντήρησή τους.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν τα βασικά υλικά του σχεδίου: υλικά υποστρώματος, υλικά γραφής, βοηθητικά υλικά και εργαλεία σχεδίασης. • Να περιγράφουν τις βασικές τους ιδιότητες, τους τρόπους χρήσης και τις ιδιαίτερες τεχνικές. • Να σχεδιάζουν με επικουρική χρήση των βοηθητικών οργάνων σχεδίασης, βελόνα και χάρτινο πασπαρού. • Να περιγράφουν τους τρόπους χρήσης και συντήρησης των υλικών, καθώς αυτά συνδέονται με την ίδια την ποιότητα του σχεδίου και το αποτέλεσμα. • Να επιλέγουν τα διάφορα υλικά βάσει των αναγκών του έργου τους και του επιδιωκόμενου αποτελέσματος. 	<ul style="list-style-type: none"> • Παρουσίαση από τον/την εκπαιδευτικό όλων των υλικών, των μέσων και των οργάνων, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι μαθητές/-τριες: α) ως υπόστρωμα του σχεδίου τους, β) ως μέσο γραφής και γ) ως βοηθητικό μέσο και εργαλείο για τη σχεδίαση. • Οι μαθητές/-τριες δοκιμάζουν τα διάφορα υλικά, για να αποκτήσουν εμπειρία της χρήσης τους και επιλέγουν αυτά που τους ταιριάζουν και τους αρέσουν περισσότερο. • Παρουσίαση σχεδίων τα οποία έχουν επιτευχθεί με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, με αντίστοιχα υλικά επιστρώματος, όργανα γραφής. • Παρουσίαση των βοηθητικών οργάνων και του τρόπου χρήσης τους προκειμένου οι μαθητές/-τριες να βοηθηθούν για την επίτευξη της σχεδίασης. • Οι μαθητές/-τριες δοκιμάζουν σε χαρτί του μέτρου ή σε χαρτί τύπου σέλερ τα υλικά: α) Μολύβια, κάρβουνα, β) Πενάκι και πινέλο με σινική μελάνη • Εξασκούνται στη δημιουργία πεντατονικών κλιμάκων, κατ' ελάχιστο, με τη χρήση διαφορετικών υλικών και τεχνικών. • Χρησιμοποιούν μεικτές τεχνικές με χαρτιά διαφορετικών υφών και ποιοτήτων.
2. Τοποθέτηση	Η έννοια του χώρου και	<ul style="list-style-type: none"> • Να περιγράφουν τη 	<ul style="list-style-type: none"> • Τοποθετούν δύο ή περισσότε-

<p>του θέματος στη σχεδιαστική επιφάνεια</p>	<p>του περιεχομένου. Οριζόντια, κάθετη ή τετράγωνη διάταξη. Γενική, συνολική και αφαιρετική προσέγγιση του θέματος. Αρμονική αντιστοιχία της διάταξης της σύνθεσης με τη διάταξη της ζωγραφικής επιφάνειας. Συμμετρική και ασύμμετρη ισορροπία της σύνθεσης. Έλεγχος της κλίμακας του απεικονιζόμενου θέματος ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη σωστή τοποθέτησή του στη σχεδιαστική επιφάνεια. Διαφορετικές οπτικές γωνίες της σύνθεσης.</p>	<p>σημασία που έχει η αρμονική και ισόρροπη τοποθέτηση του θέματος στο χαρτί.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να τοποθετούν τις μορφές – αντικείμενα της σύνθεσης κατάλληλα και σε σχέση με τον περιβάλλοντα χώρο, με στόχο την ισορροπία του έργου. • Να επιτυγχάνουν ισορροπία και αρμονική τοποθέτηση του θέματος, αφού επιλέξουν το μέγεθός του σε σχέση με τις διαστάσεις της σχεδιαστικής επιφάνειας. • Να κατανοούν ότι κάθε οπτική γωνία θέασης της σύνθεσης χρειάζεται διαφορετική διάταξη και ανάλογη τοποθέτηση μέσα στη ζωγραφική επιφάνεια. 	<p>τερα αντικείμενα, έτσι ώστε να δημιουργηθεί απλή σύνθεση σε οριζόντια, κατακόρυφη ή τετράγωνη διάταξη.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Χρησιμοποιούν το πασπαρτού για τον καθορισμό του πλαισίου της σύνθεσης και τοποθετούν το χαρτί σε αντιστοιχία με την ανάπτυξή της. • Κάνουν πρόχειρες σχεδιάσεις του θέματος (σκίτσα) μόνο για την κατανόηση της εναρμόνισης της σύνθεσης στη ζωγραφική επιφάνεια. • Σχεδιάζουν μια απλή σύνθεση από δύο διαφορετικές οπτικές γωνίες. • Από μία φωτογραφία ή ένα έργο ζωγραφικής αναλύουν και εξηγούν το μέγεθος, την τοποθέτηση και την ισορροπία που προκύπτει από την τοποθέτηση αυτή. • Σχεδιάζουν ολιγόλεπτα σχέδια αλλάζοντας: <ul style="list-style-type: none"> – Τη χρονική διάρκεια σχεδίασης. – Την οπτική γωνία. – Την τοποθέτηση του θέματος στη σχεδιαστική επιφάνεια. – Το μέγεθος του θέματος σε σχέση με τη σχεδιαστική επιφάνεια. – Τον προσανατολισμό του χαρτιού. • Σχεδιάζουν στο ίδιο χαρτί τέσσερα ή έξι μικρά προσχέδια από τα επιμέρους στοιχεία μιας σύνθεσης με διαφορετικές υφές, επιλέγοντας την αλλαγή θέσης των αντικειμένων, σε σχέση με την αρχική τους τοποθέτηση στη σύνθεση.
<p>3. Μέτρηση και Αναλογίες</p>	<p>Αναλογική μεταφορά στην απεικόνιση των φυσικών αντικειμένων και των σχέσεων μεταξύ τους στη δισδιάστατη επιφάνεια. Εύρεση των βασικών αξόνων της σύνθεσης. Οριζόντιοι και κάθετοι άξονες και δευτερευό-</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να μεταφέρουν κατ' αναλογία τα αντικείμενα που βλέπουν στο φυσικό οπτικό τους πεδίο στη δισδιάστατη ζωγραφική επιφάνεια διατηρώντας τις σχέσεις μεταξύ τους. • Να εξασκήσουν την παρατηρητικότητα 	<ul style="list-style-type: none"> • Σχεδιάζουν μια απλή μετωπική σύνθεση με ελαφρά ανισομεγέθη αντικείμενα, σε συνθήκες εργαστηριακού φωτισμού και ολιγόχρωμο περιβάλλον. • Φωτογραφίζουν τη σύνθεση και ελέγχουν με κάθετες και οριζόντιες προβολές τους άξονες που διατρέχουν τη σύνθεση.

<p>3. Μέτρηση και Αναλογίες</p>	<p>ντως πλάγιοι. Εύρεση της βασικής μετρικής μονάδας, βάσει της οποίας θα μετrowνται οι διαστάσεις των αντικειμένων, αλλά και οι σχέσεις μεταξύ τους και μέσα στη συνολική σύνθεση, οριζοντίως και καθέτως. Χρήση της βελόνας ως βοηθητικού μέσου για τη μέτρηση των βασικών αναλογιών και όλων των σημαντικών προβολών της σύνθεσης.</p>	<p>τους, ανακαλύπτοντας ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των στοιχείων μιας σύνθεσης. • Μέσω της παρατήρησης να διακρίνουν τις διαφορές σε μέγεθος, ύψος, πάχος, υφής, τόνου κτλ. των διαφόρων αντικειμένων της σύνθεσης. • Να κάνουν αναγωγή του φυσικού χώρου στη δισδιάστατη επιφάνεια. • Να διακρίνουν τους νοητούς άξονες που διατρέχουν τη σύνθεση και τα αντικείμενα.</p>	<p>ση και τα αντικείμενα. • Μεταφέρουν σκίτσα μικρών διαστάσεων σε μεγαλύτερο χαρτί με τη χρήση κάρναβου πολλαπλασιαστικής κλίμακας. • Σχεδιάζουν σε εξωτερικό χώρο τοπίο ή διάφορες φυσικές μορφές, συγκρίνοντας τα μεγέθη, τα κοντινά από τα μακρινά στοιχεία, τα έντονα από τα λιγότερο έντονα, μέσα από την παρατήρηση.</p>
<p>4. Πλαστικά στοιχεία του σχεδίου</p>	<p>Τα πλαστικά στοιχεία είναι αυτά που διαμορφώνουν τη σύνθεση του έργου, αποτελούν «το αλφαβητάριο» της εικαστικής γλώσσας: Σημείο, γραμμή, επιφάνεια, σχήμα, όγκος, φως, χρώμα, υφή. Οι ιδιότητες των διαφόρων πλαστικών στοιχείων. Η χρήση των πλαστικών στοιχείων για την απόδοση του επιδιωκόμενου εικαστικού αποτελέσματος. Γραφή, υφή, τόνοι – τονικές κλίμακες. Χρώμα. Δωδεκαμερής χρωματικός κύκλος, χρωματικές αντιθέσεις. Απόδοση της υφής των αντικειμένων. Βασικά και συμπληρωματικά χρώματα. Η ψυχολογική ερμηνεία των χρωμάτων. Θερμά – ψυχρά χρώματα και η απόδοση του φωτός με αυτή την ιδιότητα. Βασικές χρωματικές κλίμακες. Αλληλεπιδράσεις τόνων και χρωμάτων.</p>	<p>• Να γνωρίσουν τα πλαστικά στοιχεία του σχεδίου, καθώς και τις ιδιότητές τους. • Να κατανοούν την εικαστική γλώσσα και το εικαστικό αλφαβητάριο και να γνωρίζουν πώς να χρησιμοποιούν τα εκφραστικά τους στοιχεία, με τρόπο ώστε να εξυπηρετούν τον προσδοκώμενο στόχο και το ζητούμενο εικαστικό αποτέλεσμα. • Να χρησιμοποιούν τις σχέσεις και τις αντιθέσεις των βασικών και των συμπληρωματικών χρωμάτων, προκειμένου να αποδώσουν το επιθυμητό αποτέλεσμα. • Να αποδίδουν χρωματικά τη φωτοσκίαση σε σκούρα και ανοιχτόχρωμα αντικείμενα. • Να αποδίδουν την υφή και την αντίδραση του φωτός σε αντικείμενα από διαφορετικά υλικά. • Να αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες</p>	<p>• Δημιουργούν ασπρόμαυρες συνθέσεις, αφηρημένες ή όχι, με τη χρήση των διαφόρων στοιχείων δοκιμάζοντας τη χρήση τους, καθώς και την εντύπωση που δημιουργείται από το καθένα, αλλά και από τον συνδυασμό τους. • Χρησιμοποιούν συνθέσεις με τη χρήση διαφόρων υλικών και τεχνικών. • Εργάζονται με συνθέσεις αντικειμένων, απλές αρχικά, με λίγα αντικείμενα, ολιγόχρωμες. Στη συνέχεια οι συνθέσεις γίνονται πιο πολύπλοκες, με διαφορετικές υφές και υλικά, διαφορετικά χρώματα, διαφορετικούς φωτισμούς και διαφορετικά μεγέθη. • Παρατηρούν τις αλληλεπιδράσεις των χρωμάτων. • Εξασκούνται στην τονική απόδοση των έξι χρωμάτων του φάσματος δημιουργώντας ισότονες στήλες με ανάμειξη άσπρου και μαύρου. • Δημιουργούν ολιγοχρωμικά σχέδια, με «γκριζάιν» και με γκριζες χρωματικές κλίμακες. • Ζωγραφίζουν: Μια απλή σύνθεση με λίγα εν μέρει αλληλοεπικαλυπτόμενα χρωματιστά αντικείμενα διαφορετικής υφής σε έγχρωμο φόντο. • Ζωγραφίζουν τοπίο εκ του</p>

<p>4. Πλαστικά στοιχεία του σχεδίου</p>	<p>Επιλογή απόδοσης της φωτοσκίασης με τονική και με χρωματική προσέγγιση.</p> <p>Συσχετισμός των ορίων της φόρμας και των αντιθέσεων σε μαλακά και σε σκληρά αντικείμενα ίδιου χρώματος.</p> <p>Παρατήρηση και προσπάθειες διαφοροποίησης της γραφής σε αντικείμενα διαφορετικού βάρους.</p> <p>Παρατήρηση της χρωματικής τονικότητας με στόχο την αποτύπωση του υλικού βάρους και προσπάθειες διαφοροποίησης της γραφής, σε αντικείμενα με διαφορετικό υλικό βάρος.</p>	<p>επικοινωνίας, συνεργασίας, κοινής αποδοχής και σεβασμού προς τη διαφορετικότητα, μέσα από το πλαίσιο της δημιουργικής διαδικασίας.</p>	<p>φυσικού, με τη βασική χρωματική κλίμακα.</p>
<p>5. Σύνθεση</p>	<p>Η σύνθεση ως αισθητικά αρμονικό και άρτιο αποτέλεσμα συνδυασμού των επιμέρους στοιχείων του έργου.</p> <p>Η σύνθεση ως συνειδητή οργάνωση των πλαστικών στοιχείων στη σχεδιαστική επιφάνεια.</p> <p>Αρχές της σύνθεσης: αξονικότητα (κεντρική, έκκεντρη, οριζόντια, κάθετη, διαγώνιος), συμμετρία, ασυμμετρία, ρυθμός-επανάληψη στοιχείων, ιεραρχία (ως προς το μέγεθος, το σχήμα, τη θέση, το χρώμα).</p> <p>Στατική ισορροπία και δυναμική ισορροπία της σύνθεσης.</p> <p>Διάφοροι τύποι σύνθεσης (κεντρική, έκκεντρη, διαγώνια, φυγόκεντρη κτλ.)</p> <p>Η σύνθεση ως αποτέλεσμα του αισθητικού και εννοιολογικού στόχου του καλλιτέχνη.</p> <p>Αρμονικές χαράξεις, χρυσή τομή και σχετικές αναφορές σε έργα τέ-</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να οργανώνουν τα πλαστικά στοιχεία του σχεδίου στη σχεδιαστική επιφάνεια. • Να επιτυγχάνουν αρμονικές ισορροπίες μεταξύ των πλαστικών στοιχείων. Τέτοιες είναι: η στατική και η δυναμική ισορροπία, αλλά και η συμμετρική και ασύμμετρη ισορροπία. • Να επιλέγουν διά της αφαιρετικής σκέψης, της εξάσκησης της όρασης και της παρατήρησης τα ουσιαστικότερα στοιχεία που χαρακτηρίζουν μία σύνθεση, αφαιρώντας τα επουσιώδη. • Να ανάγουν την πολυμορφία των αντικειμένων σε βασικά στερεά σχήματα. • Να συγκρίνουν τα σχέδιά τους και να προτείνουν συγκεκριμένες συνθετικές βελτιώσεις. • Να περιγράφουν την έννοια των καννάβων 	<ul style="list-style-type: none"> • Σχεδιάζουν πολλά γρήγορα σκίτσα – προσχέδια για την επιλογή της τελικής σύνθεσης. • Χρησιμοποιούν άσπρο, τουλάχιστον δύο γκριζούς τόνους και μαύρο για την εκτέλεση των συνθέσεων τους. • Δοκιμάζουν και επιλέγουν με τη βοήθεια του πασπαρτού διάφορες συνθέσεις αντικειμένων που βρίσκονται στο οπτικό τους πεδίο ή ακόμη κι επάνω σε τυπωμένη ψηφιακή φωτογραφία. • Σχεδιάζουν με τη χρήση σκίτσων διάφορα προσχέδια της ίδιας σύνθεσης από διαφορετική οπτική γωνία. • Από μία πλουραλιστική σύνθεση, επιλέγουν τα ουσιαστικότερα στοιχεία και τα χρησιμοποιούν στη δημιουργία μιας δικής τους σύνθεσης απλούστερης, με την αφαιρετική μέθοδο. • Δημιουργούν διαφορετικές συνθέσεις, επιλέγοντας κάθε φορά την εφαρμογή μιας ή περισσότερων αρχών της σύνθεσης. • Εξασκούνται στη δημιουργία συνθέσεων με την τοποθέτηση διαφόρων αντικειμένων.

5. Σύνθεση	χνης και αρχιτεκτονήματα.	και των αρμονικών χαράξεων, όπως η χρυσή τομή. • Να ερμηνεύουν τις επιλογές σύνθεσης σε έργα και σχέδια καλλιτεχνών ως εκφραστικό στοιχείο.	<ul style="list-style-type: none"> • Αναλύουν τη σύνθεση πολύπλοκων αντικειμένων που βλέπουν σε βασικά γεωμετρικά σχήματα. • Δοκιμάζουν με προσχέδια διαφορετικές λεπτομέρειες της αρχικής σύνθεσης, με τη βοήθεια του «πασπαρτού».
6. Αρμονικές χαράξεις, Χρυσή Τομή και αναφορές σε έργα τέχνης και αρχιτεκτονήματα. Προσεγγίσεις σε έργα καλλιτεχνών	<p>Τα αρμονικά συστήματα, η Χρυσή Τομή και η κρυφή γεωμετρία στη φύση και στην τέχνη.</p> <p>Αρμονικά συστήματα που βασίζονται σε αριθμητικές, σε γεωμετρικές αναλογίες και σε αναλογίες που βασίζονται στο ανθρώπινο σώμα.</p> <p>Τα αρμονικά συστήματα στις φυσικές μορφές και στο ανθρώπινο σώμα.</p> <p>Τα αρμονικά συστήματα και οι αρμονικές χαράξεις στη ζωγραφική, τη γλυπτική και την αρχιτεκτονική.</p> <p>Οι αριθμοί Fibonacci.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να γνωρίζουν τις αρμονικές χαράξεις και τα αρμονικά συστήματα. • Να γνωρίζουν τα συστήματα που βασίζονται σε αριθμητικές, σε γεωμετρικές αναλογίες και αυτά που βασίζονται στο ανθρώπινο σώμα (βιομετρική). • Να γνωρίζουν την έννοια της Χρυσής Τομής και των αρμονικών χαράξεων και να κατανοούν πώς να τη χρησιμοποιούν στα σχέδιά τους. • Να παρατηρούν στις διάφορες φυσικές μορφές τα αρμονικά συστήματα. • Να διακρίνουν στα διάφορα έργα τέχνης την αόρατη γεωμετρία και την οργάνωση των στοιχείων που τα διέπει. • Να γνωρίζουν τους τρόπους χρήσης τους ανάλογα με το επιθυμητό αποτέλεσμα. 	<ul style="list-style-type: none"> • Επάνω σε φωτογραφία μιας φυσικής μορφής (ενός λουλουδιού, μιας κυψέλης μελισσών ή των δακτυλικών αποτυπωμάτων) χαράσσουν ευθείες οριζόντιες, κάθετες και πλάγιες, οι οποίες δείχνουν τη σύνθεση της δομής. • Μελετούν και αναλύουν αυτές τις χαράξεις. • Αναγνωρίζουν την τυχόν ύπαρξη της Χρυσής Τομής. • Σε αντίγραφο του έργου του N. Pousssin «Ο Θρίαμβος του Δαυίδ» τοποθετούν διαφανές χαρτί και σχεδιάζουν γεωμετρικά σχήματα που αναγνωρίζουν στη σύνθεση του έργου. Επίσης, τους άξονες οι οποίοι το διαπερνούν, τις ζώνες από τις οποίες αυτό τυχόν αποτελείται, οι οποίες δημιουργούνται από τη διάταξη των φιγούρων, του φωτισμού και των διαφόρων στοιχείων του έργου.
7. Φωτοσκίαση	<p>Εκείνο που κάνει τα αντικείμενα να διακρίνονται μεταξύ τους είναι το φως, μέσω του οποίου διαγράφονται οι όγκοι.</p> <p>Τόνοι – τονική κλίμακα, από το λευκό ως το μαύρο.</p> <p>Η μεταφορά των τόνων μιας σύνθεσης στο χαρτί γίνεται αναλογικά.</p> <p>Επιλογή του σκοτεινότε-</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να παρατηρούν τον τρόπο που το φως διαγράφει τα αντικείμενα και δημιουργεί όγκους και τον τρισδιάστατο χώρο. • Να χρησιμοποιούν τους τόνους, ώστε να αποδίδουν τις διαφορές φωτός και σκιάς που παρατηρούν πάνω στα αντικείμενα. • Να αποδίδουν τους 	<ul style="list-style-type: none"> • Σχεδιάζουν και τονίζουν μια σύνθεση αποτελούμενη από τουλάχιστον τρία αντικείμενα, μαζί με τον περιβάλλοντα χώρο. • Σχεδιάζουν συνθέσεις με διαφορετικούς διάχυτους ή τοπικούς φωτισμούς. • Χρησιμοποιούν διαφορετικά υλικά για την απόδοση των τόνων μιας σύνθεσης. • Σχεδιάζουν αντικείμενα που στα στοιχεία τους δημιουρ-

<p>7. Φωτοσκίαση</p>	<p>ρου και του φωτεινότερου σημείου σε μια σύνθεση και οι ενδιάμεσοι τόνοι. Αντιθέσεις και εντάσεις του φωτός. Διαφορά μεταξύ της αυτοσκιάς που αποδίδει τον όγκο ενός αντικειμένου και της εριμμένης σκιάς που αποδίδει τον τρισδιάστατο χώρο. Απόδοση της υφής των υλικών από τα οποία αποτελούνται τα αντικείμενα της σύνθεσης. Μεταφορά του χρώματος των αντικειμένων σε τονική απόδοση. Προσωπική γραφή και ύφος. Διαφορές στον τρόπο απόδοσης της πραγματικότητας και της τονικής διαβάθμισης από τους διάφορους καλλιτέχνες και τα κινήματα.</p>	<p>όγκους και τα επίπεδα των αντικειμένων με τη φωτοσκίαση.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να αποδίδουν τις τονικές σχέσεις και τις αντιθέσεις, ούτως ώστε να επιτυγχάνουν την απόδοση της αίσθησης του βάθους. • Με τη χρήση των τόνων και της διαφορετικής γραφής να αποδίδουν την υφή και τα υλικά των επιφανειών, όπως τα γυαλίσματα, τις διαφάνειες και τις αντανακλάσεις. • Να ανάγουν το τοπικό χρώμα στον κατάλληλο τόνο του γκρι. • Να δημιουργούν μια προσωπική γραφή αποδίδοντας ταυτόχρονα τους σωστούς τόνους. • Να διακρίνουν και να αναλύουν λύσεις που έδωσαν καλλιτέχνες στα έργα τους όσον αφορά τη σύνθεση και τις κατασκευαστικές προσεγγίσεις. 	<p>γούν κενά και βάζουν τόνο και σε αυτά (π.χ. στο κενό που σχηματίζουν τα πόδια μιας καρέκλας).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Φωτογραφίζουν εξωτερικούς χώρους του σχολείου ή της γειτονιάς το πρωί και το απόγευμα και συγκρίνουν τα έργα τους. • Δημιουργούν και επεξεργάζονται με απλά προγράμματα επεξεργασίας εικόνας ασπρόμαυρα φωτογραφικά πορτρέτα μαθητών/-τριών με πλαγιομετωπικούς φωτισμούς. • Αξιολογούν και σχολιάζουν τα σχέδιά τους.
<p>8. Η απόδοση του βάθους και της τρίτης διάστασης</p>	<p>Διαχωρισμός στοιχείων – φόντου. Προοπτική με ένα ή δύο σημεία φυγής. Σημεία φυγής και ορίζοντας παρατήρησης. Τονική προοπτική και αναγλυφικότητα. Γραμμική προοπτική. Ατμοσφαιρική προοπτική. Σχέση του παρατηρητή με το αντικείμενο και την επίπεδη επιφάνεια του χαρτιού. Σχέση των αντικειμένων με το οπτικό πεδίο που τα περιέχει. Τα αντιληπτικά στοιχεία που αποδίδουν το βάθος (μέγεθος, απόσταση</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να αποδίδουν σχεδιαστικά τον τρισδιάστατο χώρο με τις τεχνικές της προοπτικής. • Να γνωρίσουν τα στοιχεία με τη χρήση των οποίων γίνεται η απόδοση του βάθους στη δισδιάστατη επιφάνεια. • Να αποδίδουν με τονική διαβάθμιση τη σχεδιαστική προοπτική. • Να εξηγούν τη σημασία του διαχωρισμού των πλάνων και τη σημασία του φωτισμού. • Να δημιουργούν χώρο μέσα στη δισ- 	<ul style="list-style-type: none"> • Δημιουργούν απλή αλλά μεγάλου βάθους σύνθεση με ανισομεγέθη αντικείμενα. • Σχεδιάζουν αντικείμενα και τα ελέγχουν με τη βοήθεια οργάνων σχεδίασης προς κάθε σημείο φυγής. • Φωτογραφίζουν τη σύνθεση από την ίδια θέση σε τρία διαφορετικά ύψη, με ασπρόμαυρη εκτύπωση. • Φωτογραφίζουν τοπία ή εσωτερικούς χώρους και σχεδιάζουν με τη βοήθεια οργάνων τα σημεία φυγής και τη γραμμή ορίζοντα. • Σχεδιάζουν τοπία και εσωτερικούς χώρους εφαρμόζοντας τις βασικές αρχές της προοπτικής.

<p>8. Η απόδοση του βάθους και της τρίτης διάστασης</p>	<p>μεταξύ των στοιχείων, μερική κάλυψη, θέση του αντικειμένου μέσα στη ζωγραφική επιφάνεια.</p>	<p>διάστατη σχεδιαστική τους επιφάνεια.</p>	
<p>9. Το σκίτσο</p>	<p>Το σκίτσο ως: Προσχέδιο συνθετικής ή μορφολογικής μελέτης. Γρήγορη καταγραφή της πρώτης εντύπωσης. Συνοπτικό και περιεκτικό έργο με αυτόνομη εικαστική αξία. Το κόμικ και τα κινούμενα σχέδια. Η γελοιογραφία και η καρικατούρα.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να αντιλαμβάνονται το σκίτσο και το ελεύθερο σχέδιο ως αυτόνομο καλλιτεχνικό έργο και να δημιουργούν έργα προσωπικής έκφρασης. • Να περιγράφουν τις λειτουργίες του σκίτσου. • Να συνεργάζονται και να αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες. • Να χρησιμοποιούν γρήγορα και απλά σκίτσα προκειμένου να δημιουργήσουν πιο σύνθετα έργα. 	<ul style="list-style-type: none"> • Δημιουργούν σκίτσα παίρνοντας θέματα από το περιβάλλον τους. Μπορεί να είναι τοπία, αντικείμενα ή και ανθρώπινες φιγούρες. • Μελετούν σκίτσα γνωστών καλλιτεχνών και κάνουν αντίγραφα. • Δημιουργούν σύνθετες ζωγραφικές συνθέσεις βασισμένες σε σκίτσα και γραπτές παρατηρήσεις που έχουν καταγράψει στο καλλιτεχνικό σημειωματάριό τους. • Εκπονούν ατομική ή ομαδική συνθετική εργασία / τέχνημα, με θέματα που προέρχονται από σκίτσα και σχόλια στα προσωπικά τους καλλιτεχνικά σημειωματάρια και εκθέτουν το αποτέλεσμα σε χώρους εντός ή εκτός σχολείου. • Επισκέπτονται μουσεία – χώρους τέχνης και καταγράφουν εικόνες, εντυπώσεις και σκέψεις στο καλλιτεχνικό τους σημειωματάριο. • Δημιουργούν σκίτσα προσωπικού ύφους που πλαισιώνουν εικαστικά σχολικές παραστάσεις και εκδηλώσεις – δράσεις, ως πανό και αφίσες.
<p>10. Το Ελεύθερο Σχέδιο ως πολιτιστικό / πολιτισμικό φαινόμενο</p>	<p>Η αναπαράσταση του ορατού κόσμου ως πολιτισμικού και πολιτιστικού φαινομένου. Ως ένα είδος δημιουργικής – εκφραστικής «γλώσσας», η οποία μέσα από τις συμβάσεις της αντανάκλα το εκάστοτε αισθητικό και πολιτισμικό περιβάλλον.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να περιγράφουν συνοπτικά την ιστορική εξέλιξη και τις μορφές του σχεδίου από την προϊστορία ως σήμερα. • Να αναγνωρίζουν και να συγκρίνουν σχεδιαστικές αντιλήψεις διαφορετικών ιστορικών περιόδων ή πολιτισμών. • Να συγκρίνουν τα σχέδιά τους με έργα καλλιτεχνών από διαφορετικές περιόδους και να σχολιάζουν 	<ul style="list-style-type: none"> • Συνοπτική παρουσίαση της ιστορίας του σχεδίου από την προϊστορική εποχή ως σήμερα με αναφορά σε σπηλαιογραφίες, τοιχογραφίες, αγγεία, ψηφιδωτά, ζωγραφική, γλυπτική, χαρακτηριστική, αρχιτεκτονική. • Παρουσίαση από τον /την εκπαιδευτικό διάσημων έργων τέχνης μέσα από ψηφιακές φωτογραφίες ή παρουσιάσεις. • Επισκέψεις σε μουσεία, γκαλερί, σχολές καλών τεχνών ή εργαστήρια καλλιτεχνών που δραστηριοποιούνται στην περιοχή τους, που θα βοη-

<p>10. Το Ελεύθερο Σχέδιο ως πολιτιστικό / πολιτισμικό φαινόμενο</p>		<p>διαφορές και ομοιότητες.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να αναφέρουν τις διαφορετικές χρήσεις και μορφές του Ελεύθερου Σχεδίου και να εξηγούν τη σημασία τους. • Να γνωρίζουν ότι το σχέδιο δεν είναι μόνο αποτύπωση μιας πραγματικότητας, αλλά και αυτόνομη καλλιτεχνική δημιουργία. • Να συνεργάζονται και να αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες. 	<p>θούσε τους/τις μαθητές/-τριες να έχουν πληρέστερη αντίληψη για τα έργα αυτά και τη δημιουργική διαδικασία.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Συζήτηση και σχολιασμός.
<p>11. Ελεύθερο Σχέδιο και Η/Υ</p>	<p>Γνωριμία με τα διαθέσιμα ψηφιακά προγράμματα επεξεργασίας εικόνων μέσω του σχολικού δικτύου.</p> <p>Χρήση απλών προγραμμάτων επεξεργασίας εικόνων για τη δημιουργία ή μετατροπή εικόνων ή σχεδίων.</p> <p>Χρήση της ψηφιακής πλατφόρμας για κοινή επεξεργασία ενός σχεδίου και σχολιασμού εξ αποστάσεως.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να δημιουργούν με ψηφιακά μέσα, σχέδια και να τα επεξεργάζονται. • Να χρησιμοποιούν απλά προγράμματα επεξεργασίας εικόνων με σκοπό να διαμορφώσουν μορφοπλαστικά την εικόνα. • Να αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες, επικοινωνίας, συνεργασίας, αλληλοσεβασμού και αποδοχής της διαφορετικότητας μέσα από τα πλαίσια της δημιουργικής διαδικασίας. 	<ul style="list-style-type: none"> • Δημιουργούν σχέδια στον υπολογιστή ξεκινώντας από απλά γεωμετρικά και επίπεδα σχήματα και ακολούθως αποδίδουν τον όγκο τους τονικά, χρησιμοποιώντας τις δυνατότητες των προγραμμάτων. • Επεξεργάζονται ψηφιακά εικαστικά έργα ή άλλο οπτικό υλικό αναδιαμορφώνοντας το νόημα, τη φόρμα ή και το περιεχόμενο της εικόνας. • Εκπονούν ατομικές ή και ομαδικές συνθετικές εργασίες με τη χρήση του Η/Υ. • Επεξεργάζονται ψηφιακά προηγούμενες συνθετικές εργασίες και τις εκθέτουν στη σχολική κοινότητα ή αλλού. • Επεξεργάζονται ψηφιακά δικά τους σχέδια και τα προβάλλουν με projector ως εικαστική πλαίσιωση – σκηνικά, σε θεατρικές δράσεις ή άλλες εκδηλώσεις του σχολείου.